

LIGA NARODÓW

OCHRONA
PRAW MNIEJSZOŚCI

Nakładem Sekcji Informacyjnej
Generalnego Sekretarjatu Ligi Narodów
w GENEWIE.

Cena groszy 20.

1924.

Broszura ta, jak i wszelkie wydawnictwa Ligi Narodów, znajduje się na składzie w Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie.

LIGA NARODÓW

OCHRONA
PRAW MNIEJSZOŚCI

Nakładem Sekcji Informacyjnej
Generalnego Sekretarjatu Ligi Narodów
w GENEWIE.

UWAGA.

Broszura niniejsza należy do serii broszur wydanych po francusku i po angielsku staraniem Sekcji Informacyjnej Ligi Narodów, a poświęconych organizacji i dziełu Ligi.

Do serii tej wchodzi broszury omawiające następujące działy : Pakt i Organizacja, Stały Trybunał Międzynarodowej Sprawiedliwości ; Uzdrawienie finansów Austrii ; Sprawy polityczne w Lidze Narodów ; Zagadnienia ekonomiczno-finansowe ; Finansowa administracja Ligi Narodów i podział wydatków Ligi ; Rozbrojenie ; Organizacja Hygieny ; Organizacja Tranzytu i Komunikacji ; Administracja Zagłębia Saary i sprawy gdańskie ; Mandaty ; Międzynarodowa współpraca na polu umysłowym ; Sprawy humanitarne.

Broszury te przeznaczone dla szerszego ogółu, nie są urzędowymi dokumentami Ligi Narodów.

Sekretariat Ligi wydał już w języku polskim broszurę o Pakcie i Organizacji Ligi.

CM 314742

Wpisano do Księgi Akcesji

Akc. D1 nr 159 /2011/ CM...

SPIS RZECZY

<i>Rozdział I.</i> Wstęp	5
<i>Rozdział II.</i> Ochrona praw mniejszości przed wojną 1914-1918 roku. Prawa cudzoziemców, Kapitulacje, Tolerancja religijna. Traktaty XIX wieku	6
<i>Rozdział III.</i> Traktaty o ochronie mniejszości podpisane w Paryżu podczas Konferencji Pokojowej	11
<i>Rozdział IV.</i> Międzynarodowe zobowiązania w sprawie ochrony praw mniejszości przyjęte po Konferencji Pokojowej	16
<i>Rozdział V.</i> Procedura w sprawach mniejszości	21
<i>Rozdział VI.</i> Komisje dla spraw emigracyjnych grecko-bułgar- skich i grecko-tureckich	28
Biblijografia	30

LIGA NARODÓW

A SPRAWY MNIEJSZOŚCI

I. WSTĘP.

W wielu traktatach zawartych po wojnie 1914-1918 znajdują się przepisy o ochronie praw mniejszości. Ochrona ta została powierzona Lidze Narodów.

Pod mianem mniejszości należy rozumieć zgrupowania ludzi innej rasy, religii lub języka, niż większość obywateli danego kraju. Przy omawianiu prawnego stanowiska wszelkich mniejszości trzeba ściśle rozróżnić stanowisko :

obywateli państw obcych i
obywateli danego państwa.

Ochrona praw mniejszości posiada dwojaki charakter : może ona wynikać z traktatów międzynarodowych i być gwarantowaną przez państwa cudzoziemskie, albo może być zawarowana przez prawodawstwo danego kraju.

Nowoczesne traktaty uwzględniają :

1. Prawa dla wszystkich mieszkańców, a więc i cudzoziemców, bez różnicy miejsca ich urodzenia, narodowości, języka, rasy lub religii.

2. Prawa dla obywateli danego kraju należących do mniejszości.

3. Uznanie przez zainteresowane państwo przepisów o ochronie mniejszości za zasadnicze prawo państwa.

4. Uznanie przez zainteresowane państwo zobowiązań względem mniejszości za zobowiązania natury międzynarodowej i oddanie ich pod gwarancję Ligi Narodów.

* * *

Sprawa ochrony praw mniejszości nie jest zagadnieniem nowem, ale wprowadzenie doń gwarancji Ligi Narodów nadało ochronie tych praw inne i nowe znaczenie.

II. OCHRONA PRAW MNIEJSZOŚCI PRZED WOJNĄ 1914-1918 ROKU. PRAWA CUDZOZIEMCÓW. KAPITULACJE. TOLERANCJA RELIGIJNA. TRAKTATY XIX WIEKU.

Prawa cudzoziemców. — Źródła powstania praw dla cudzoziemców należy szukać w najodleglejszej przeszłości, w czasach powstania prymitywnego prawa gościny, bardzo ważnego w starożytności. Naogół cudzoziemiec był w dawnych czasach uważany za nieprzyjaciela (*hostis*), lecz gdy zjawiał się w obcym kraju bez wrogich uczuć i zamiarów, wówczas uważany był za protegowanego bogów i traktowany jako gość. W starożytności złamanie prawa gościnności było uważane za zbrodnię. Z tej gościnności poszczególnych ludzi prywatnych, powstały następnie zaczątki gościnności obowiązującej całe społeczeństwa, które z biegiem czasu stworzyły podwaliny systemu konsularnego, znanego już starożytnym Grekom.

* * *

Chrześcjanie z zachodu zamieszkali w Turcji posiadali tam następujący przywilej: podlegali oni nie trybunałom tureckim, lecz trybunałom zachodnio-europejskim utworzonym przy własnych konsulatach. Przywilej ten zwano «kapitulacją». Początki podobnego przywileju datują z czasów panowania Harun al Raszida, który nadał dobrowolnie, bez żadnego przymusu pewne przywileje poddanym Karola Wielkiego. Pierwszą «kapitulację» o charakterze bardziej ogólnym i międzynarodowym uzyskał

w 1535 roku Franciszek 1-y, król Francji, lecz znacznie wcześniej niektóre miasta włoskie jak np. Genua, Wenecja, Amalfi itd. posiadały szereg specjalnych przywilejów nadanych tym miastom przez imperatorów Bizancjum i przez sułtanów tureckich.

Mocarstwa podpisujące traktat z Turcją zgodziły się na całkowite i we wszelkiej formie obalenie kapitulacji w Turcji, które zostały zniesione na mocy 28-go artykułu traktatu podpisanego w Lozannie dnia 24-go lipca 1923 r.

W Persji, w Siamie i w Chinach cudzoziemcy od bardzo dawna posiadają przywilej pewnej eksterytorjalności ; w Japonji podobny system został skasowany pod koniec XIX wieku.

W traktacie zawartym w r. 1572 pomiędzy królową angielską Elżbietą i Karolem IX, królem Francji, znajdujemy inny przykład ochrony praw cudzoziemców. Król francuski zareczył, iż zaden z poddanych królowej angielskiej nie będzie « molestowany na ciele i na mieniu przez inkwizytorów lub inaczej z racji religji przyjętej obecnie w Anglji, z zastrzeżeniem jednak, że wymienieni Anglicy dędą zachowywali się skromnie ».

Prawa mniejszości. Rozwój praw mniejszości narodowych, religijnych itp. posiadających obywatelstwo danego kraju, pozostaje w ścisłym związku z historją wysiłków ludzkości w celu uzyskania swobody przekonań. Wysiłki te zostały uwieńczone przez ogłoszenie Deklaracji Praw Człowieka podczas Wielkiej Rewolucji francuskiej. Z okresu tych walk posiadamy liczne i bardzo ciekawe dokumenty : wystarczy przypomnieć Konfederację Warszawską z 1573 r. (Pax inter dissidentes de religione), Edykt Nantejski z 1598 r., Pokój Augsburski z 1555 r., Traktat Westfalski z 1648 r....

Szczególnie ciekawym jest pod tym względem Traktat Westfalski. Wszystkie poprzednio zawarte porozumienia dotyczące załatwienia sporów religijnych Reformacji zostają ponownie w traktacie tym zatwierdzone. Nakłada on na wszystkie podpisane państwa obowiązek obrony (nawet zbrojną ręką) zawartych w nim przepisów ; przewiduje solidarną odpowiedzialność wszystkich państw i ich wspólną gwarancję. Pod tym względem traktat przypomina w wielu wypadkach Pakt Ligi Narodów. Znaczenie

tego traktatu z punkta widzenia rozwoju prawa międzynarodowego nie wymaga żadnych komentarzy.

Chociaż w dawnych czasach zasada jednej religii dla całego państwa była prawie powszechnie uznawana, jednak znane są dość liczne wypadki, w których państwo zmuszone do odstąpienia części swego terytorjum innemu państwu uzyskiwało w traktacie pokojowym gwarancje « zachowania i opieki religii rozpowszechnionej na odstąpionem terytorjum ». Gwarancje te nie były ograniczone jedynie do prawa swobodnego spełniania obowiązków religijnych, lecz tyczyły również poszanowania szkolnictwa itp. bowiem w owych czasach religja i oświata ściśle były z sobą związane. W traktacie zawartym przez Polskę i Szwecję w Oliwie w 1660 roku umieszczono specjalny artykuł poświęcony zagwarantowaniu podobnych praw; artykuł ten znajdujemy następnie wielokrotnie powtórzony i w innych traktatach.

Traktat podpisany w Paryżu w 1763 r. na mocy którego Francja odstąpiła Kanadę Wielkiej Brytanji, zapewnia swobodę wyznawania religii katolickiej.

Traktaty Stanów Zjednoczonych Północnej Ameryki (przyłączenia nowych terytorjów w XIX-ym wieku) zawierają przepisy « nadania w najszybszym czasie mieszkańcom tych terytorjów zgodnie z zasadami konstytucji federalnej praw i przywilejów obywateli Stanów Zjednoczonych, a w międzyczasie zachowania ich swobód, majątków i religji ».

W akcie z dnia 21-go lipca 1814 r. (uznanie suwerenności panującego w Holandji księcia nad prowincjami belgijskimi) znajdujemy również przepisy zabezpieczające « ochronę i jednakowe prawa dla wszystkich wyznań i dostęp wszystkich obywateli do urzędów bez różnicy ich wyznania ».

Kongres Wiedeński zawarował Polakom przedstawicielstwa i instytucje narodowe w Rosji, w Niemczech i w Austrii. (Artykuł I-y Końcowego Aktu z dn. 9-go czerwca 1815 r.). Francja i Anglja kilkakrotnie interwenjowały u cara rosyjskiego na podstawie tego artykułu.

Bardzo ciekawym jest protokół z dn. 29-go marca 1815 r. (załącznik 12 i Końcowy akt) w sprawie odstąpienia przez króla

Sardynji terytorjów Kantonowi genewskiemu. Artykuł 3-i tego protokołu zawiera przepisy mające na celu ochronę ludności katolickiej. Król Sardynji zastrzega sobie prawo « donoszenia Sejmowi Szwajcarskiemu o wszystkich reklamacjach powstałych na tle niewykonywania przepisów tego protokołu, a nawet popierania przez swych agentów politycznych podobnych reklamacji wobec Sejmu ». Akt ten odegrał wielką rolę w historii dyplomatycznej Genewy: król Sardynji interwenjował w 1822 roku na podstawie protokołu przeciwko prawom o małżeństwach, wydanym przez Rząd genewski i uznanym za sprzeczne z religią katolicką.

Na kongresie londyńskim, w 1830 roku, przed uznaniem niepodległości Grecji, Francja przedstawiła wymaganie zapewnienia praw dla ludności katolickiej. Grecja zobowiązała się udzielenia równych praw politycznych wszystkim mieszkańcom bez różnicy ich religji.

Traktat paryski z 1856 roku « przyjmuje do wiadomości » sławny akt « Hatti-Hamajun » z dn. 18-go lutego 1856 roku mocą którego sułtan udzielił bardzo szerokich praw zrzeszeniom chrześcijańskim i niemuzułmańskim w swem cesarstwie.

Pierwotny protokół w sprawie Mołdawji i Wałachji podpisany w Konstantynopolu 11-go lutego 1856 roku zawierał przepisy, nadające wszystkim wyznaniom i obywatelom wszystkich wyznań równe prawa. Został on zastąpiony artykułem 46-ym Konwencji Paryskiej z 10-go sierpnia 1858. Nadającym prawa polityczne jedynie chrześcijanom Mołdawom i Wałachom, bez względu na ich wyznanie. Artykuł nadmienia, że nadanie tych samych praw może być rozciągnięte i na wyznawców innej wiary przez odpowiednie ustawy.

Kongres berliński bardzo szczegółowo zajmował się sprawami wolności wyznań. Tak np. na posiedzeniu 28-go czerwca 1878 r., podczas omawiania sprawy niepodległości Serbji, przedstawiciele Anglji (Salisbury), Francji (Waddington), Włoch (de Launay), Niemiec (Bismark) i Austrii (Andrassy), oświadczyli, że nadeszła chwila proklamowania zasady wolności wyznania przez reprezentantów Europy. Kongres oświadczył, że kraje,

które pragną wejść do rodziny europejskich narodów i być narówni z nimi traktowanymi, muszą uprzednio uznać zasady, na których spoczywa społeczna organizacja Europy.

Zasady te zostały ujęte w pięciu artykułach Aktu berlińskiego. Bułgaria, Serbia, Montenegro, Rumunia i Turcja przyjmując artykuły 5, 27, 35, 44, 62 tego Aktu, zapewniają wolność wyznań wszystkim swym obywatelom i cudzoziemcom i oświadczają, że różnice wiary i wyznań będą bez wpływu na korzystanie z praw cywilnych i politycznych.

Konwencja podpisana w Konstantynopolu 24-go maja 1881 r. (przyłączenie Tessalji do Grecji) orzeka, iż życie, mienie, wyznanie i zwyczaje mieszkańców powinny być w poszanowaniu, iż mieszkańcy Tessalji będą posiadali te same prawa cywilne i polityczne, co i rdzenna ludność grecka. Pozatem w traktacie tym zostały zabezpieczone interesy ludności muzułmańskiej przez ściśle określone przepisy.

Po podpisaniu traktatu pokojowego w Bukareszcie 10-go sierpnia 1913 r., nastąpiła wymiana not pomiędzy Rumunją, a rządami bułgarskim, greckim i serbskim. Rządy tych trzech państw zobowiązały się nadać ustrój autonomiczny szkołom i kościołowi Kuco-Wałachów i przystały również na utworzenie dla nich episkopatu. Przyczem Rumunji zostało nadane prawo subwencjonowania, pod kontrolą wymienionych rządów, kulturalnych instytucji Kuco-Wałachów w tych trzech państwach.

W traktacie podpisanym w Konstantynopolu 29-go września 1913 r. pomiędzy Bułgarią a Turcją, w Konwencji grecko-tureckiej podpisanej w Atenach w listopadzie 1913 r., wreszcie w traktacie turecko-serbskim podpisanym w Stambule w marcu 1914 r. znajdują się przepisy zapewniające muzułmanom prawa w Bułgarii, Grecji i Serbji.

III. TRAKTATY O OCHRONIE MNIEJSZOŚCI PODPISANE W PARYŻU PODCZAS KONFERENCJI POKOJOWEJ

KONFERENCJA POKOJOWA. PISMO DO P. PADEREWSKIEGO. LISTA TRAKTATÓW. PRZEPISY TRAKTATÓW.

1-go maja 1919 roku, podczas obrad Konferencji Pokojowej, w Paryżu została utworzona specjalna komisja, zwana Komisją Nowopowstałych Państw. W komisji tej były reprezentowane: Francja (Berthelot), Stany Zjednoczone (Miller i Hudson), Wielka Brytania (Headlam Morley), a następnie Włochy (de Martino i Castoldi) i Japonja (Adatci). Prezydent Wilson i pp. Clemenceau i Lloyd George powierzyli tej komisji opracowanie projektów traktatów o ochronie mniejszości w państwach wschodniej Europy. ¹⁾

¹⁾ Przeciwno temu powstał protest. Na plenarnem posiedzeniu Konferencji dnia 31. maja, przedstawiciele zainteresowanych państw oświadczyli, iż gotowi są przyjąć zobowiązania dotyczące ochrony praw mniejszości o ile wszystkie państwa należące do Ligi Narodów przyjmą je również; w przeciwnym razie podobne zobowiązania mogą być uważane za naruszenie suwerenności zainteresowanych państw; oświadczyli oni także, iż nie mogą tolerować ingerencji obcych w sprawy wewnętrzne swych krajów. Clemenceau i Prezydent Wilson odpowiedzieli na te zarzuty; argumenty ich zostały podane w liście do p. Paderewskiego. (Patz Temporley-History of the Peace Conference, tom V, str. 128).

Prócz tego Delegacja polska w memorjale złożonym Konferencji podniosła zarzut, iż Traktat Wersalski nie zawiera przepisów o ochronie mniejszości w Niemczech, analogicznych z tymi, jakie Polska musiałaby przyjąć dla ochrony mniejszości niemieckich w Polsce.

W związku z polskim memorjałem możnaby przypomnieć, iż kontrpropozycje niemieckie w sprawie warunków pokoju, w artykule dotyczącym Ligi Narodów, zawierają wymaganie ochrony mniejszości wogóle i w szczególności ochrony mniejszości niemieckich na odstąpionych terytorjach. Ze swej strony Niemcy oświadczały gotowość traktowania na swem terytorjum mniejszości według tychże przepisów.

Pierwszy z tych traktatów zawarty między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską, został podpisany dnia 28-go czerwca 1919, jednocześnie z Traktatem Wersalskim. Tekst tego traktatu został zakomunikowany p. Paderewskiemu przez przewodniczącego konferencji p. Clemenceau. W dołączonym liście p. Clemenceau przedstawił, że się tak wyrazimy, wszelkie « zważywszy », stanowiące podstawę tego i innych traktatów o ochronie mniejszości. Poza tem p. Clemenceau przedstawił szereg wyjaśnień, w przewidywaniu rozmaitych zarzutów, które mogłyby być skierowane przeciwko tym traktatom. W liście swym przewodniczący konferencji zaznacza, że traktaty o ochronie mniejszości nie są zapoczątkowaniem jakiejś nowej procedury ; od bardzo dawna panuje zwyczaj, uznawany przez prawo publiczne Europy, że w wypadku ukonstytuowania się nowego państwa, lub w razie inkorporowania przez dawniej egzystujące państwo znaczniejszego terytorjum, uznanie takiej nowej sytuacji przez wielkie mocarstwa bywa połączone z wymaganiem, aby zainteresowane państwo podjęło się wprowadzenia w życie pewnych określonych zasad rządzenia na mocy układu, posiadającego międzynarodowy charakter. Nowe traktaty o ochronie mniejszości różnią się co do formy od dawnych układów. dzięki oparciu stosunków międzynarodowych na Ligi dze Narodów. Dawniej zobowiązania tego rodzaju były gwarantowane przez wielkie mocarstwa. Doświadczenie jednak przekonało, że podobne gwarancje były nie do wykonania, prócz tego dawny system nadawał wielkim mocarstwom wspólnie lub każdemu oddzielnie prawo interwencji w wewnętrzne sprawy poszczególnych państw, interwencji, która w niektórych wypadkach

(Deutschland ist seinerseits entschlossen, fremdständige Minderheiten auf seinem Gebiet nach den gleichen Grundsätzen zu behandeln). Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone w swej odpowiedzi z dn. 16-go czerwca 1919 r. mówią o gwarancjach, które będą nadane mniejszościom niemieckim na odstąpionych terytorjach przez traktaty o ochronie mniejszości i przyjmują do wiadomości oświadczenie delegacji niemieckiej, iż Niemcy gotowe są traktować mniejszości na swem terytorjum zgodnie z temiż zasadami.

mogłaby mieć cele czysto polityczne. Nowy system przewiduje gwarancje Ligi Narodów. Do traktatów wprowadzono specjalny ustęp, na mocy którego wszelkie różnice zdań wynikające na ich tle mogą być przekazywane Trybunałowi sprawiedliwości, dzięki czemu ewentualne spory w tych sprawach zostaną uniezależnione od wpływów politycznych i będą rozważane jedynie z punktu widzenia prawa, co w znacznej mierze ułatwi ich bezstronne załatwienie.

W dziesięciu traktatach znajdujemy przepisy o ochronie mniejszości :

Traktat z dn. 28-go czerwca 1919 r. między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską, oddany pod gwarancję Ligi Narodów 13-go lutego 1920.

Traktat z dn. 10-go września 1919 r. między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Czechosłowacją, oddany pod gwarancję Ligi Narodów 29-go listopada 1920.

Traktat z dn. 10. września 1919 r. między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Królestwem Serbów, Chorwatów i Słoweńców, oddany pod gwarancję Ligi Narodów 29-go listopada 1920.

Traktat z dn. 9-go grudnia 1919 r. między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Rumunją, oddany pod gwarancję Ligi Narodów 30-go sierpnia 1921.

Traktat z dn. 10-go sierpnia 1920 r. między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi a Grecją.

Traktat z dn. 10-go sierpnia 1920 r. między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi a Armenją.

Artykuły 62-69 Traktatu Pokojowego z Austrią, podpisanego w Saint-Germain-en-Laye, 10-go września 1919 r. oddane pod gwarancję Ligi Narodów 22-go października 1920.

Artykuły 49-57 Traktatu Pokojowego z Bułgarią, podpisanego w Neuilly-sur-Seine 27-go listopada 1919 r. oddane pod gwarancję Ligi Narodów 22-go października 1920.

Artykuły 54-60 Traktatu Pokojowego z Węgrami, podpisanego w Trianon 4-go czerwca 1920 r., oddane pod gwarancję Ligi Narodów 30-go sierpnia 1921.

Artykuły 140-151 Traktatu Pokojowego z Turcją, podpisanego w Sevres, zastąpione następnie artykułami 37-45 Traktatu podpisanego w Lozannie dn. 24-go lipca 1923.

Każdy traktat o ochronie mniejszości uwzględnia :

1. Prawa wszystkich mieszkańców :

- a) ochronę życia i wolności
- b) swobodę wyznania

2. Nabywanie obywatelstwa danego kraju ¹⁾ :

- a) na podstawie miejsca zamieszkania lub na podstawie posiadania indygenatu w czasie wejścia w życie traktatu,
- b) na podstawie urodzenia się na terytorjum danego kraju.

3. Prawa obywateli należących do mniejszości etnicznych, religijnych lub językowych :

¹⁾ Postanowienia w sprawie nabywania obywatelstwa na podstawie wymienionej pod a) i b) znajdujemy we wszystkich traktatach, w niektórych wypadkach jednak z pewnem ograniczeniem, tak np. artykuł 91 Traktatu Wersalskiego orzeka, iż Niemcy osiedli na terytorjum polskiem po 1-ym stycznia 1908 nie mogą uzyskać obywatelstwa polskiego bez specjalnego pozwolenia Rządu polskiego. W niektórych traktatach znajdujemy jeszcze trzecią grupę osób posiadających prawo nabywania obywatelstwa danego kraju, są to osoby urodzone na terytorjum państwa z rodziców tam zamieszkałych, nawet jeśli w chwili wejścia w życie traktatu osoby te nie zamieszkiwały same terytorjum tego państwa.

W sprawie ostatniego przepisu, który znajduje się w 4-ym artykule traktatu podpisanego przez Polskę, Trybunał sprawiedliwości międzynarodowej wydał dnia 15. września 1923 następującą interpretację :

« Przepis ten ma na widoku jedynie miejsce zamieszkania rodziców w chwili urodzenia się dziecka ».

a) Równość praw cywilnych i politycznych szczególnie pod względem dostępu do urzędów publicznych.

b) Swobodne używanie języka ojczystego w stosunkach prywatnych, w handlu, w zakresie religji, prasy, wydawnictw i zebrań publicznych, jak również przed trybunałami.

c) Równość praw z innymi obywatelami kraju pod względem utrzymywania instytucji filantropijnych, religijnych, społecznych lub szkolnych.

d) W miejscowościach zamieszkałych w znacznej mierze przez mniejszość, nauka w początkowych szkołach państwowych w języku mniejszości oraz zapewnienie mniejszościom słusznej części funduszy przeznaczonych w budżetach państwa lub gminy na cele oświatowe, filantropijne, i na nauczanie religji.

4. Prawny charakter tych zobowiązań :

a) Przepisy tych traktatów mają być uznane przez zainteresowane państwo jako zasadnicze prawa państwowe, z którymi żadne inne prawa nie mogą być w niezgodzie (1-y artykuł tych traktatów).

b) Według ostatniego artykułu, przepisy tych traktatów, o ile tyczą mniejszości, mają być uznane przez państwo jako zobowiązania międzynarodowe, które zostaną oddane pod gwarancję Ligi Narodów. Każdy członek Rady Ligi Narodów będzie miał prawo zwrócić uwagę Rady na wszelkie przekroczenia lub niebezpieczeństwo przekroczenia któregokolwiek z tych zobowiązań. Rada będzie mogła dać takie instrukcje, jakie uzna za wskazane i skuteczne w danych okolicznościach. W razie różnicy zdań pomiędzy zainteresowanymi rządami a którymś z członków Rady w kwestjach prawa lub czynów przewidzianych tymi artykułami, ta różnica zdań ma być uważana za spór o charakterze międzynarodowym zgodnie z brzmieniem artykułu 14-go Paktu Ligi Narodów. Wszelkie spory tego rodzaju

mogą być przekazywane Stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości Międzynarodowej. Decyzje Trybunału będą bezapelacyjne.

5. Specjalne przepisy dotyczące szczególnych i lokalnych warunków.

Traktat z Polską zawiera specjalne przepisy dotyczące żydów. W traktatach z Jugosławją i Grecją znajdują się przepisy zabezpieczające prawa muzułmanów. W traktacie z Czechosłowacją przewidziano ustrój autonomiczny dla Rusi podkarpackiej. Traktat z Rumunją zapewnia Sasom i Szeklerom autonomiczny ustrój szkolny w Transylwanji. Specjalne przepisy znajdujemy również w traktacie z Turcją.

IV. MIĘDZYJARODOWE ZOBOWIĄZANIA W SPRAWIE OCHRONY PRAW MNIEJSZOŚCI, PRZYJĘTE PO KONFERENCJI POKOJOWEJ.

TRAKTAT W BERNIE CZESKIM (BRÜNN) — GDAŃSK. — ŻYCZENIE ZGROMADZENIA LIGI NARODÓW Z DN. 15-GO GRUDNIA 1920. — FINLANDJA. — WYSPI ALANDSKIE. — ALBANJA. — LITWA. — ŁOTWA. — ESTONJA. — GÓRNY ŚLĄSK.

W wielu państwach wszystkie prawa mniejszości, ustalone w traktatach, zostały już wprowadzone do narodowych konstytucji i uznane zgodnie z przyjętymi zobowiązaniami za zasadnicze prawa państwa.

Pozatem niektóre państwa zawarły specjalne układy aby porozumieć się co do szczegółów wykonania postanowień tych traktatów. Tak np. Austria i Czechosłowacja zawarły układ w Bernie czeskim (Brünn) dn. 7-go czerwca 1920 r. i dodatkową

konwencję w Karlsbadzie dn. 23. sierpnia tegoż roku, specjalnie w sprawie praw obywatelskich i oświatowych dla mniejszości. Państwa te przewidziały jurysdykcję Rozjemczego Trybunału w wypadkach sporów, które mogłyby powstać między nimi w sprawach ochrony praw mniejszości, szczególnie je interesujących.

Artykuł 33-i Konwencji polsko-gdańskiej z dn. 9-go listopada 1920 r. nakłada na Gdańsk obowiązek zastosowania względem swych mniejszości przepisów zawartych w traktacie podpisanym przez Polskę dn. 28-go czerwca 1919 r. Na podstawie tej Konwencji Polska i Gdańsk zawarły układ 24-go października 1921, r. omawiający w artykułach 225 i 226 sprawy języka polskiego, a w artykule 227 sprawy oświatowe interesujące polską mniejszość w Gdańsku.

W związku ze sprawą przyjmowania nowych członków do Ligi, jedna z komisji pierwszego Zgromadzenia omawiała sprawy mniejszości. Dla dokładnego opracowania tego zagadnienia została utworzona specjalna podkomisja w skład której weszli : Lord Robert Cecil, delegat Afryki Południowej, pp. Motta, delegat Szwajcarii i Benesz, delegat Czechosłowacji. Na wniosek podkomisji Zgromadzenie wyraziło dn. 15-go grudnia 1920 r. następujące życzenie :

« W razie przyjęcia do Ligi Narodów państw bałtyckich, kaukaskich lub Albanji, Zgromadzenie zaleca, aby państwa te zagwarantowały zastosowanie na swych terytorjach ogólnych zasad zawartych w traktatach o ochronie mniejszości ». Pozatem Zgromadzenie prosi te państwa, aby porozumiały się z Radą Ligi Narodów co do szczegółów takiego zastosowania ».

Podczas obrad pierwszego Zgromadzenia do Ligi zostały przyjęte jedynie Finlandja i Albanja. Rada Ligi omawiała na kilku posiedzeniach kwestje dotyczące mniejszości w tych krajach.

Już poprzednio dn. 27-go czerwca 1921 r. Rada Ligi po uznaniu suwerenności Finlandji nad wyspami Alandskimi ustaliła gwarancje, jakie Finlandja ma dać w celu ochrony języka, kultury i lokalnych tradycji szwedzkich ludności tych wysp. Rada zastrzegła sobie prawo dozoru nad należytem wykonywaniem przez Finlandję tych zobowiązań, a Rząd Finlandji

zobowiązał się przysyłać Radzie wszelkie ewentualne skargi lub reklamacje « Landstingu » (lokalnego sejmku) wysp Alandskich. Radzie przysługuje pozatem prawo zwracania się do Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej po opinię w wypadkach powstania kwestji natury prawnej.

Finlandja, w związku z przyjęciem do Ligi Narodów, przedstawiła Radzie memoriał zawierający szczegółowe dane o prawach zawarowanych mniejszościom przez swą konstytucję. Rada Ligi na posiedzeniu dn. 2-go października 1921 r. oficjalnie przyjęła do wiadomości informacje Rządu finlandzkiego.

Tegoż dnia przedstawiciel Albanji złożył deklarację o przyjęciu zobowiązań o ochronie mniejszości. Deklaracja ta ratyfikowana przez Albanję dn. 17-go lutego 1922 r., została następnie oddana pod gwarancję Ligi Narodów.

Podczas obrad drugiego Zgromadzenia, przed przyjęciem Estonji, Łotwy i Litwy do Ligi Narodów, przedstawiciele tych państw podpisali dn. 22-go września 1921 r. deklaracje, przyjmując w imieniu swych rządów uchwałę Zgromadzenia z dn. 15-go grudnia 1920 r. (patrz wyżej) i wyrażając zgodę na porozumienie się z Radą Ligi w celu ustalenia wszystkich szczegółów zastosowania przepisów o ochronie praw mniejszości.

W styczniu 1922 r. Rada poleciła przedstawicielowi Brazylji w Radzie rozpoczęcie rokowań z tymi rządami.

12-go maja przedstawiciel Litwy, p. Sidzikauskas podpisał wobec Rady Ligi Narodów deklarację, zawierającą zobowiązania analogiczne z zobowiązaniami traktatów o ochronie mniejszości.

Rokowania z Łotwą trwały do połowy 1923 r; 7-go lipca delegat Łotwy złożył Radzie propozycje w sprawie uregulowania ochrony mniejszości. Propozycje te przyjęte przez Radę, zostały dn. 28-go lipca 1923 r. potwierdzone przez Rząd łotewski.

Przyjęcie tej propozycji przez Radę zakończyło rokowania z Łotwą. Jednak Rada zastrzegła sobie prawo wznowienia tej sprawy i rozpoczęcia nowych rokowań w wypadku, jeśli sytuacja mniejszości na Łotwie, zdaniem Rady, nie będzie odpowiadała ogólnym zasadom ustalonym w traktatach o ochronie mniejszości. Rząd Łotwy zastrzegł sobie również prawo wzno-

wienia tej sprawy. Dla petycji mniejszości nadsyłanych do Ligi, deklaracja łotewska ustala procedurę przewidzianą dla krajów, które podpisały traktaty o ochronie mniejszości. Rząd łotewski zasadniczo zgodził się również na dostarczanie Radzie wszelkich potrzebnych jej informacji, w wypadkach powołania Rady do rozważania spraw mniejszości na Łotwie. W razie różnicy zdań między Rządem łotewskim a jednym z członków Rady w sprawie prawa lub czynów dotyczących ochrony mniejszości, tak Rząd łotewski jak i Rada Ligi mają prawo odwołania się do Trybunału Sprawiedliwości po doradcze orzeczenie.

Rokowania z Estonją zostały zakończone dn. 17-go października 1923 r.; Rada Ligi przyjęła do wiadomości informacje zawarte w raporcie delegata Estonji z dn. 28-go sierpnia 1923 r. w sprawie położenia mniejszości rasowych, językowych i religijnych w Estonji, z których wynika, że ochrona mniejszości w Estonji jest obecnie zagwarantowana przez konstytucję w sposób odpowiadający ogólnym zasadom ustalonym w traktatach. I w tym wypadku Rada zastrzegła sobie prawo ponownego zajęcia się statutem mniejszości w Estonji, zgodnie z uchwałą Zgromadzenia z dnia 15-go grudnia 1920 r., w razie gdyby ten statut przestał zabezpieczać zastosowanie ogólnych zasad zawartych w traktatach. W tym celu Rada może wymagać dostarczenia jej potrzebnych informacji w związku z położeniem mniejszości w Estonji o ile zostanie powołana do zajęcia się temi sprawami przez jednego ze swych członków. Odwołanie się do Trybunału Sprawiedliwości zostało przewidziane w tej samej formie, jak w deklaracji Rządu łotewskiego, a dla petycji mniejszości została ustalona procedura, przewidziana dla państw, które podpisały traktaty o mniejszościach.

* * *

W sprawie Górnego Śląska decyzja Konferencji Ambasadorów z dn. 20 października 1921 r. powzięta na podstawie orzeczenia Rady Ligi Narodów, przewiduje :

1. iż traktat o ochronie mniejszości podpisany przez Polskę dn. 28-go czerwca 1919 r. ma być stosowany na przyznanym Polsce terytorjum Górnego Śląska,

2. iż słuszność, jak również konieczność zachowania ciągłości życia gospodarczego na Górnym Śląsku, wymagają by Rząd niemiecki zobowiązał się, przynajmniej na przejściowy 15-letni okres, stosowania na niemieckiej części Górnego Śląska przepisów o ochronie mniejszości,

3. iż przepisy konwencji, która ma być zawarta pomiędzy Rządem polskim i niemieckim, a dotyczące mniejszości, będą postanowieniami natury międzynarodowej i zostaną oddane pod gwarancję Ligi Narodów w ten sam sposób jak przepisy traktatu z dn. 28-go czerwca 1919.

Na podstawie tej uchwały, rozpoczęły się w Bytomiu w grudniu 1921 r. rokowania polsko-niemieckie, podjęte ponownie w Genewie dn. 15-go lutego 1922.

Wyniki tych rokowań zawarte są w trzeciej części konwencji polsko-niemieckiej, (artykuły 64-158), podpisanej w Genewie 15-go maja 1922.

Artykuły 64-72 tej Konwencji są powtórzeniem artykułów 1, 2, 7, 8, 9, 10, 11 i 12 traktatu o ochronie mniejszości z dn. 28-go czerwca 1919 r. Oba państwa zobowiązują się stosować przepisy tych artykułów na przyznanych im częściach Górnego Śląska.

Pozatem w celu oparcia ochrony mniejszości na słusznej wzajemności i licząc się ze specjalnymi warunkami życia górnośląskiego wynikającymi z ustanowionego na lat 15 stanu przejściowego, układające się strony przyjmują na okres piętnastoletni obowiązek przestrzegania postanowień zawartych w artykułach 73-146, a dotyczących praw cywilnych i politycznych, wyznania, szkolnictwa zawodowego, szkół średnich i wyższych, urzędowego języka w administracji i sądownictwie.

Ostanie artykuły konwencji poświęcone są sprawom petycji i odwoływania się sądowego. W polskiej i niemieckiej części obszaru plebiscytowego zostaną utworzone urzędy do spraw mniejszości. Osoby należące do mniejszości mają prawo, po

złożeniu skargi władzom administracyjnym ostatniej instancji, przesłać swe petycje urzędowi do spraw mniejszości w swoim państwie. W razie nieuzyskania satysfakcji ze strony urzędu, petentowi przysługuje prawo przesłania petycji do zaopiniowania prezesowi mieszanej komisji (mieszana komisja składa się z dwóch Polaków, dwóch Niemców i prezesa innej narodowości). Prezes tej komisji komunikuje swój pogląd urzędowi do spraw mniejszości i odpowiednim władzom administracyjnym. W razie niezadowolenia z załatwienia sprawy przez władze administracyjne, petent może odwołać się do Rady Ligi Narodów. Odwołanie się takie winno być skierowane do urzędu do spraw mniejszości, a następnie przesłane do Ligi za pośrednictwem Rządu. Rada Ligi Narodów posiada kompetencje stanowienia w sprawach wszelkich petycji, pochodzących bezpośrednio od pojedynczych osób lub zgromadzeń należących do mniejszości.

V. PROCEDURA W SPRAWACH MNIEJSZOŚCI.

RAPORT TITTONIEGO. — UCHWALY RADY Z DN. 25-GO PAŹDZIERNIKA 1920, Z DN. 27-GO CZERWCA 1921, Z DN. 5-GO WRZEŚNIA, 1923. — UCHWALY 3-GO I 4-GO ZGROMADZENIA. — PROCEDURA.

Za wyjątkiem traktatów zawartych z Grecją¹⁾ z Turcją i Armenją, dotychczas nieratyfikowanych, postanowienia wszy-

¹⁾ Traktat o ochronie mniejszości w Grecji ma wejść w życie jednocześnie z traktatem z dnia 10. sierpnia 1920 r. regulującym ostateczny los Tracji, który dotychczas nie został ratyfikowany przez Główne Mocarstwa Sprzymierzone.

W protokole XVI, załączonym do Traktatu Pokojowego podpisanego w Lozannie 24-go lipca 1923 r. Główne Mocarstwa Sprzymierzone oświadczyły, iż dokumenty ratyfikujące oba te traktaty mają być złożone tegoż dnia co i dokumenty ratyfikujące traktat pokojowy i inne akty podpisane w Lozannie.

Z traktatu o ochronie mniejszości w Grecji zostały usunięte przepisy drugiego paragrafu 7-go artykułu (system wyborczy w Grecji) i artykułu 15-go (tyczące Adrianopolu).

stkich innych traktatów o ochronie mniejszości zostały oddane pod gwarancję Ligi Narodów na mocy specjalnych uchwał Rady.

* * *

Liga Narodów przyjęła kilka uchwał w sprawie procedury :

I. RAPORT TITTONIEGO, PRZYJĘTY PRZEZ RADĘ DN. 22-GO
PAŹDZIERNIKA 1920.

Gwarancja Ligi Narodów (mówi na wstępie raport) oznacza, że przepisy traktatów są nienaruszalne bez zgody Rady, która ma obowiązek pilnowania wypełniania takowych. Raport zwraca specjalną uwagę na postanowienie traktatów dające jedynie członkom Rady prawo wnoszenia spraw mniejszości przed Radę. Wobec czego członkowie Rady winni poświęcić szczególną uwagę sprawie ochrony praw mniejszości. Raport zaznacza, że prawo inicjatywy przysługujące członkom Rady wcale nie wyklucza możliwości dla samych mniejszości lub dla państw niereprezentowanych w Radzie, sygnalizowania Lidze Narodów wszelkich przekroczeń lub niebezpieczeństw przekroczeń przepisów traktatów, ; lecz podobne wystąpienia będą uważane jedynie jako petycje lub zwyczajne informacje i same nie mogą posiadać znaczenia wniesienia sprawy przed Radę. W razie nadesłania do Ligi petycji, Generalny Sekretarz natychmiast przesyła takową członkom Rady do wiadomości. Petycja taka jest jednocześnie komunikowana zainteresowanemu rządowi, o ile jest on członkiem Ligi Narodów ; w zasadzie bowiem wszelkie dokumenty przesyłane do wiadomości Rady są jednocześnie komunikowane wszystkim członkom Ligi. Dzięki temu zainteresowane państwo ma możliwość przedstawienia Radzie wszelkich uwag w związku z petycją.

2. UCHWAŁA RADY Z DN. 25-GO PAŹDZIERNIKA 1920 R.

Na mocy tej uchwały przewodniczący, wraz z dwoma członkami Rady, winien badać wszelkie petycje lub zawiadomienia nadesłane do Ligi tyżące przekroczenia lub niebezpieczeństwa przekroczenia przepisów traktatów o ochronie mniejszości. Petycje

i informacje takie mają być zbadane niezwłocznie po przesłaniu ich do wiadomości członków Rady.

3. UCHWAŁA Z DNIA 27-GO CZERWCA 1921.

Uchwała ta w pewnej mierze zmienia uchwałę z dn. 22-go października. Została ona przyjęta na podstawie propozycji jednocześnie uczynionej przez Rząd polski i czechosłowacki. Wszelkie petycje w sprawie ochrony mniejszości, opierające się na przepisach traktatów, a nadesłane przez petentów, którzy nie są członkami Ligi Narodów, mają być komunikowane zainteresowanemu państwu zanim zostaną przesłane do wiadomości członkom Rady. Państwo zainteresowane ma prawo w przeciągu trzech tygodni zawiadomić Sekretariat Ligi, czy pragnie przesłać swe uwagi w związku z petycją. Przesłanie uwag winno nastąpić w dwumiesięcznym terminie. Petycje wraz z uwagami zainteresowanego rządu mają być następnie podawane do wiadomości członków Rady i wszystkich członków Ligi.

W wypadkach nadzwyczajnych i bardzo pilnych, Sekretarzowi Generalnemu przysługuje prawo przesłania petycji członkom Rady drogą jaknajszybszą (nawet telegraficzną, o ile uzna to za wskazane). Generalny Sekretarz winien jednak przed podobnym zawiadomieniem członków Rady, powiadomić o tem przedstawiciela zainteresowanego rządu akredytowanego przy Sekretarjacie Ligi Narodów.

4. UCHWAŁA RADY Z DN. 5-GO WRZEŚNIA 1923.

Uchwała ta została przyjęta na podstawie not Rządu polskiego z dn. 16-go stycznia i 22-go sierpnia 1923 r. i noty Rządu czechosłowackiego z dn. 5-go kwietnia 1923 r.

Według tej uchwały petycje mniejszości, aby mogły iść drogą ustalonej procedury :

a) powinny mieć za przedmiot przewidzianą w traktatach ochronę mniejszości,

b) nie mogą być zredagowane w formie wymagania zerwania zależności politycznej między mniejszością, a państwem do którego mniejszość ta należy,

c) nie mogą pochodzić ze źródła anonimowego lub niedostatecznie ustalonego,

d) nie powinny być zredagowane w tonie gwałtownym,

e) powinny zawierać informacje lub wskazywać na fakty, które nie były ostatnio przedmiotem petycji, skierowanych na drogę zwykłego postępowania.

W wypadkach gdy państwo zainteresowane z jakichkolwiek względów kwestjonuje możliwość przyjęcia petycji przez Ligę Narodów, Sekretarz Generalny winien przedstawić sprawę przyjęcia lub odrzucenia petycji przewodniczącemu Rady któremu przysługuje prawo zaproszenia jeszcze dwóch członków Rady w celu wspólnego rozważenia sprawy. Na wymaganie zainteresowanego państwa sprawa przyjęcia lub odrzucenia petycji może być wniesiona na porządek obrad Rady.

Uchwała Rady przewiduje możliwość przedłużenia dwumiesięcznego terminu ustalonego dla przysyłania uwag zainteresowanego państwa. Podobna prolongata może nastąpić na skutek wymagania zainteresowanego państwa o ile uzyska zgodę przewodniczącego, a okoliczności tego wymagają.

Na mocy tejże uchwały, petycje oraz uwagi zainteresowanych rządów mają być komunikowane z urzędu jedynie członkom Rady. Mogą one być komunikowane wszystkim członkom Ligi a nawet ogłaszane, lecz jedynie na wymaganie zainteresowanego państwa lub w poszczególnych wypadkach na podstawie specjalnej uchwały Rady.¹⁾

Została pozatem określona działalność tak zwanego « Komitetu Trzech » (uchwała z dn. 25-go października 1920). Badanie petycji

¹⁾ Restrykcja ta wprowadzona do uchwały z dn. 27. VI. 1921. została umotywowana w następujący sposób w raporcie przedstawiciela Brazylii: Komunikowanie petycji mniejszości członkom Rady ma jedynie i wyłącznie na celu umożliwienie powzięcia inicjatywy przysługującej im na mocy przepisów traktatów o ochronie mniejszości. — Komunikowanie petycji wszystkim członkom Ligi Narodów, przewidziane w raporcie p. Tittoniego, pozwalało zainteresowanemu państwu na ewentualne przesłanie swych uwag w sprawie petycji. Według nowej procedury zainteresowane państwa

oraz uwag zainteresowanych rządów przez ten komitet ma na celu jedynie ustalenie, czy zawierają one dane ku temu, aby jeden lub kilku członków Rady wniosło sprawę przed Radę, zwracając jej uwagę na przekroczenie któregoś z przepisów o ochronie praw mniejszości. Prawo to w całości przysługuje wszystkim członkom Rady.

* * *

Sprawa ochrony praw mniejszości była jedną ze spraw najbardziej omawianych przez trzecie Zgromadzenie Ligi Narodów. Na propozycję delegata Południowej Afryki sprawa ta została przekazana odpowiedniej komisji Zgromadzenia dla dokładnego zbadania. Delegaci Południowej Afryki, Finlandji, Estonji, Łotwy i Czechosłowacji przedstawili komisji rozmaite wnioski. Na wniosek komisji Zgromadzenie na swem plenarnem posiedzeniu powzięło 21-go września 1922 r. pięć uchwał.

W uchwałach tych Zgromadzenie uznało, iż w wypadkach normalnych, pólsruzędowe i przyjazne porozumiewanie się Ligi Narodów z rządami państw, które podpisały traktaty o ochronie mniejszości, jest najlepszym sposobem kultywowania dobrych stosunków między tymi rządami, a ich mniejszościami. Z tych względów, zdaniem Zgromadzenia, Rada mogłaby wymagać powiększenia liczby urzędników Sekretarjatu zajmujących się temi sprawami. W wypadkach różnicy zdań między którymś z członków Rady a przedstawicielem zainteresowanego państwa

mają możność zapoznania się z petycjami nawet zanim takowe zostaną zakomunikowane członkom Rady.

Znaczna ilość petycji, zwłaszcza po otrzymaniu wyjaśnień zainteresowanych rządów, tak mało przedstawia wartości, iż nie zasługuje wcale na to, by była komunikowana wszystkim członkom Ligi Narodów. Komunikowanie petycji jedynie członkom Rady może zapobiedz temu, by przyjęty w Lidze system petycji nie był wyzyskiwany dla szerszenia śród członków Ligi propagandy przeciwko któremuś z państw.

w kwestjach prawa lub czynów tyczących przepisów traktatów o ochronie mniejszości, Zgromadzenie zaleca Radzie bez straty czasu zwracać się po orzeczenie do Stałego Trybunału Sprawiedliwości.

Uznając w pełni prawo mniejszości do protekcji Ligi Narodów, Zgromadzenie zwraca specjalną uwagę na obowiązek osób należących do mniejszości narodowych lojalnej i obywatelskiej współpracy z państwem do którego należą i na obowiązek Sekretarjatu dopomożenia Radzie w orjentowaniu się, czy mniejszości wypełniają swe obowiązki względem swych państw. Wreszcie Zgromadzenie wyraziło nadzieję, iż państwa nie związane żadnymi zobowiązaniami względem Ligi w sprawach mniejszości, będą stosowały w stosunku do swych mniejszości też same przepisy, też same zasady sprawiedliwości i tolerancji, które są wymagane przez traktaty o ochronie mniejszości i przez Radę Ligi Narodów.¹⁾

Podczas obrad czwartego Zgromadzenia Ligi Narodów, na jednej z komisji rozważano uchwałę Rady z dn. 5-go września 1923 r. Nie wdając się w badanie poszczególnych ustępów tej uchwały, komisja zwróciła uwagę jedynie na tę jej część, w której mowa o komunikowaniu petycji jedynie członkom Rady.

¹⁾ Komisja w raporcie przesłanym Zgromadzeniu zaznaczyła, że delegat Południowej Afryki zwrócił uwagę, iż w niektórych miejscowościach o mieszanej ludności, gdzie nieporozumienia bywają częste i ostre spokój i ład nierzadko bywał przywracany dzięki obecności konsulów lub przedstawicieli państw obcych zdolnych do dania bezstronnego sprawozdania z zajść i do zainteresowania niemi szerokiej opinii publicznej. Delegat Afryki zwrócił również uwagę na to, iż mogą powstać okoliczności w których obecność delegata Ligi Narodów może mieć jeszcze lepsze skutki, a to dzięki zupełnej bezstronności takiego delegata i moralnemu stanowisku jakim cieszy się Liga Narodów. Proponował on, by Rada Ligi miała na względzie zbadanie wygód, jakie ewentualnie wynikałyby z wysyłania w niektórych wypadkach, za zgodą zainteresowanego rządu, przedstawicieli Ligi w celu uspokojenia wzburzenia publicznego i w celu stopniowego przywrócenia spokoju w miejscowościach, gdzie spokój został zakłócony. Komisja uznała słuszność tych argumentów i przyjęła takowe do wiadomości, lecz mając na względzie

Komisją była zdania, że uchwała trzeciego Zgromadzenia ¹⁾ winna być zastosowana i w sprawie petycji. Zgromadzenie przychyliło się do zdania komisji i dn. 26-go października 1923 r. zdecydowało, iż każdy z członków Ligi Narodów może wymagać od Sekretarjatu, aby petycje wraz z uwagami zainteresowanych rządów były i jemu komunikowane.

* * *

Reasumując, procedura obecnie przyjęta przedstawia się w sposób następujący :

W razie nadesłania do Sekretarjatu Ligi Narodów petycji w sprawie ochrony mniejszości, Sekretarjat bada, czy petycja odpowiada pięciu wymaganym warunkom przyjęcia. W razie twierdzącym, petycja zostaje komunikowana zainteresowanemu rządowi. Jeśli zainteresowany rząd kwestjonuje prawo przyjęcia petycji, Sekretarz Generalny przekazuje sprawę tę przewodniczącemu Rady, któremu przysługuje prawo w celu jej zbadania, powołania dwóch członków Rady do pomocy. Na wymaganie zainteresowanego państwa sprawa przyjęcia lub odrzucenia petycji może być wniesiona na porządek obrad Rady.

różnorodność możliwych wypadków jak również rozciągłość władzy Rady, nie uznała za wskazane zaproponowanie Zgromadzeniu formalnej uchwały. — Delegaci państw bałtyckich zaproponowali utworzenie specjalnej komisji dla ogólnego zbadania zagadnienia ochrony mniejszości we wszystkich państwach należących do Ligi Narodów. Propozycja ta została wycofana, gdyż wszechstronne zbadanie spraw mniejszości przez Radę i przez Sekretarjat, zostało już przewidziane w poprzednich uchwałach. Pozatem utworzenie podobnej komisji pociągnęłoby za sobą znaczniejsze koszty.

¹⁾ Uchwała ta (§ 5) brzmi jak następuje :

« Generalny Sekretarjat, któremu zostało powierzono zebranie informacji o sposobie wykonywania traktatów o ochronie mniejszości, winien poza ułatwianiem Radzie badania skarg mniejszości, służyć jej pomocą w orientowaniu się, czy i w jakiej mierze osoby należące do mniejszości rasowych religijnych i językowych spełniają swe obowiązki względem swych państw. Informacje w ten sposób zebrane są, na żądanie, do dyspozycji państw należących do Ligi. »

W razie przyjęcia petycji, zainteresowane państwo winno w przeciągu trzech tygodni zawiadomić Ligę, czy pragnie przedstawić swe uwagi w związku z petycją. Uwagi takie muszą być nadesłane w terminie dwumiesięcznym. W razie wymagania państwa zainteresowanego, termin ten może być przedłużony przez przewodniczącego Rady, o ile okoliczności tego wymagają. Następnie petycje wraz z uwagami zainteresowanego rządu są komunikowane członkom Rady. Na żądanie dokumenty te komunikowane są również członkom Ligi.

Przewodniczący wraz z dwoma członkami Rady badają te dokumenty. Każdemu z członków Rady przysługuje prawo «zwrócenia uwagi» Rady na sprawy poruszone w petycjach. Podobne zwrócenie uwagi jest urzędowym wniesieniem sprawy przed Radę Ligi Narodów. W wypadkach urzędowego wniesienia sprawy, Rada «może postąpić w taki sposób i dać takie instrukcje, jakie uzna za wskazane i skuteczne w danych okolicznościach». «W razie różnicy zdań w kwestjach prawa lub czynów zachodzących pomiędzy zainteresowanym państwem, a którymś z członków Rady, taka różnica zdań ma być uważana za spór o charakterze międzynarodowym, zgodnie z brzmieniem 14-go artykułu Paktu Ligi Narodów i sprawa zostanie przekazana Trybunałowi Sprawiedliwości Międzynarodowej, którego decyzja będzie bezapelacyjna».

* * *

Procedura ta została już zastosowana do całego szeregu petycji nadesłanych Lidze Narodów. W większości wypadków żaden z członków Rady po otrzymaniu uwag zainteresowanych rządów nie uważał za wskazane poruszanie sprawy przed Radą. Zaledwie dwie sprawy zostały dotychczas wniesione przed Radę, jedna z nich jest jeszcze w toku badania.

VI. KOMISJE DLA SPRAW EMIGRACYJNYCH GRECKO-BULGARSKICH I GRECKO-TURECKICH

27-go listopada 1919 r. pomiędzy Grecją i Bułgarią została zawarta konwencja w celu wykonania artykułu 56-go traktatu

podpisanego w Neuilly-sur-Seine. Konwencja ta ma na celu ułatwienie dobrowolnej emigracji z tych krajów mniejszości etnicznych, religijnych i językowych, a mianowicie ułatwienie Grekom zamieszkującym Bułgarię emigrowania do Grecji i odwrotnie. Na mocy tej konwencji została powołana do życia specjalna komisja złożona z jednego Greka, jednego Bułgara i dwóch osób mianowanych przez Radę Ligi Narodów. Komisji tej został powierzony ogólny nadzór nad ruchem emigracyjnym. Komisja otrzymuje od zainteresowanych rządów niezbędne fundusze w celu ułatwiania emigracji, awansuje emigrantom sumy przedstawiające wartość pozostawionego przez nich mienia nieruchomego, wreszcie likwiduje mienie emigrantów. Czynności swe komisja rozpoczęła 18-go grudnia 1920.

30-go stycznia 1923 roku została podpisana w Lozannie konwencja w sprawie *obowiązkowej* wymiany poddanych tureckich wyznania greckiego zamieszkałych na terytorjum tureckiem i poddanych greckich wyznania muzułmańskiego, zamieszkałych na terytorjum greckiem, za wyjątkiem jednak Greków mieszkających w Konstantynopolu i Turków mieszkających w zachodniej Tracji. Zgodnie z przepisami tej konwencji została mianowana komisja złożona z czterech Turków, czterech Greków i trzech osób wyznaczonych przez Radę Ligi z pośród obywateli państw neutralnych podczas wojny światowej 1914-1918. Rada Ligi mianowała 17-go września 1923 r. Duńczyka, Hiszpana i Szweda do tej komisji. Naogół posiada ona też same atrybucje co i komisja grecko-bułgarska.

Albanja oświadczyła gotowość zawarcia z sąsiadami analogicznych konwencji w sprawie wymiany dobrowolnych emigrantów mniejszości etnicznych. (Artykuł 3-i deklaracji Rządu Albanji z dn. 2-go października 1920 r).

Deklaracja Albanji wyczerpuje listę zobowiązań międzynarodowych w sprawie ochrony praw mniejszości, pozostających nawet w luźnym związku z Ligą Narodów.

BIBLIOGRAFJA

- BARANYAI (Zoltan) : *A Kisebbségi Jogok Védelme* (Budapest, 1922).
- BERLIN (Knud) : *Folkenes Selvbestemmelsesret og de nationale Mindretals Beskyttelse. Aarvog for de Nordiske Interparlamentariske Grupper* (Copenhagen, 1922).
- BORDIHN (Franz) : *Das positive Recht der nationalen Minderheiten. (Ausschuss für Minderheitenrecht, Berlin).*
- CARRERA (Jaume) : *La protecció de los Minories Nacionals* (Barcelona, 1923).
- CERETI (Carlo) : *Di un nuovo orientamento del diritto internazionale Nei rapporti tra Stato e Nazione* (Geneva, 1922).
- EPSTEIN (Lee) : *Der nationale Minderheitenschutz als internationales Rechtproblem* (Ausschuss für Minderheitenrecht, Berlin).
- EVANS (Ifot. L.) : *The Protection of Minorities* (British Year Book of International Law, 1923-1924).
- FOUQUES DUPARC (Jacques) : *La Protection des Minorités de race, de langue et de religion ; étude du droit des gens ; préface de M. A. DE LAPRADELLE* (Paris, Librairie Dalloz, 1922).
- HAJN (Alois) : *Problem Ochrany Mensin* (Prague, 1923).
- HOFMANNSTAHL (Emil) : *Minoritätenschutz. International Law Association* (Buenos-Aires Conference, 1922).
- KIERSKI (Kazimierz) : *Prawa mniejszości niemieckiej w Polsce.* (Poznań, 1923).
- KUTRZEBA (Stanislaw) : *Polskie prawo polityczne według traktatów.* (Krakow, 1923).
- LAUN (R.) : *Entwurf eines Internationalen Vertrages über den Schutz nationaler Minderheiten* (Schriften über Minderheitenschutz, Berlin).
- LUCIEN-BRUN (Jean) : *Le Problème des Minorités devant le droit international* (Editions Spes, Paris 1923).
- RAUCHBERG (Heinrich) : *Der internationale Schutz der nationalen Minderheiten* (Prager Juristische Zeitschrift, Nr. 7-8).
- ROSTING (Helmer) : *Protection of Minorities by the League of Nations* (American Journal of International Law, Oct. 1922).
- SCHMID (Edmund) : *Wie können nationale Minderheiten geschützt werden* (Schriften über Minderheitenschutz, Berlin).

- SPECTATOR : *Le Minoranze e la Società delle Nazioni (Problemi Italiani, fasc. 19, Rome, oct. 1923).*
- SZAGUNN (Walther) : *Vom Rechte der nationalen Minderheiten (Archiv für Politik und Geschichte, Heft 2, Berlin, Maerz, 1923).*
- UNION DES ASSOCIATIONS POUR LA SOCIÉTÉ DES NATIONS : *Réunion à Prague, 1922. — Réunion à Vienne, 1923.*
- UNION INTERPARLEMENTAIRE : *Vingtième Conférence à Vienne, 1922. Vingt et unième Conférence à Copenhague, 1923.*
- VICHNIAC (Marc) : *La protection des droits des minorités dans les traités internationaux de 1919-1920 (Paris, 1920).*
- VIDRASCO (Romeo) : *De la réserve du droit des minorités et du contrôle des Puissances (Paris, 1921).*
- WOLZENDORF (Kurt) : *Grundgedanken des Rechts der nationalen Minderheiten (Ausschuss für Minderheitenrecht, Berlin).*
-

Sekcja informacyjna Sekretarjatu Ligi Narodów

Adres :

Section d'information, Secrétariat de la Société des Nations, Genève, Suisse.

Udziela wszelkich informacji o organizacji i pracach Ligi Narodów, jak również o przebiegu spraw omawianych w Lidze.

Zapytania i korespondencja mogą być nadsyłane do Sekcji w języku polskim.

PUBLICATIONS PÉRIODIQUES ÉDITÉES PAR LA SOCIÉTÉ DES NATIONS

JOURNAL OFFICIEL

Le *Journal Officiel* paraît en deux éditions (l'une en français et l'autre en anglais) ; il contient les procès-verbaux des sessions du Conseil de la Société des Nations, le texte des rapports et des résolutions adoptés par le Conseil, ainsi que les principaux documents officiels reçus ou expédiés par le Secrétariat de la Société.

	Argent suisse
Abonnement annuel, 1923	Fr. 60 »
(Le prix des numéros isolés varie selon leur étendue.)	
1 ^{re} Année, 1920, N ^{os} 1-8	— 15 »
2 ^e Année, 1921, N ^{os} 1-12	— 15 »
3 ^e Année, 1922, N ^{os} 1-12	— 60 »
4 ^e Année, 1923, N ^{os} 1-12	— 60 »

SUPPLÉMENTS SPÉCIAUX
DU JOURNAL OFFICIEL

	Argent suisse
N ^o hors série. Résolutions adoptées par l'Assemblée au cours de sa première session	Fr. 2 »
N ^o 1. Correspondance concernant la question des îles d'Aland.	— 1,25
N ^o 2. Avant-projet pour l'institution de la Cour permanente de Justice internationale	— 1,25
N ^o 3. Questions des îles d'Aland. Rapport de la Commission internationale de Juristes	— 1,25
N ^o 4. Documents relatifs au différend entre la Pologne et la Lituanie	— 9 »
N ^o 5. Résolutions adoptées par le Conseil de la Société des Nations au cours de sa treizième session, Genève, 17-28 juin 1921	— 1,50
N ^o 6. Résolutions et vœux adoptés par l'Assemblée au cours de sa deuxième session (du 5 septembre au 5 octobre 1921)	— 2 »
N ^o 7. Constitution de la Ville libre de Dantzig	— 3,50
N ^o 8. Index des procès-verbaux des sessions du Conseil de l'année 1921	— 5 »

Suppléments spéciaux du JOURNAL OFFICIEL

(Suite)

	Argent suisse
N° 9. Résolutions et vœux adoptés par l'Assemblée au cours de sa troisième session	— 2 «
N° 10. Index du <i>Journal officiel</i> pour les années 1920 et 1921 (1 ^{re} et 2 ^e années)	— 9 »
N° 11. Résolutions et vœux adoptés par l'Assemblée au cours de sa quatrième session	— 3 »
N° 12. (Première partie.) Index des procès-verbaux du Conseil. Sessions XVI-XXII, parus dans le <i>Journal Officiel</i> de 1922 (Deuxième partie). Index au <i>Journal Officiel</i> de 1922, les numéros qui contiennent les procès-verbaux du Conseil exclus	

RECUEIL DES TRAITÉS

ET DES ENGAGEMENTS INTERNATIONAUX ENREGISTRÉS PAR LE SECRETARIAT DE LA SOCIÉTÉ des NATIONS

		Argent suisse
Volume I. N°s 1, 2 et 3 . . . . . (chaque numéro)		Fr. 1,25
Volume I. N° 4		— 3 »
Volume II. N°s 1, 2, 3 et 4 . . . . . (chaque numéro)		— 3 »
Volume III. N°s 1, 2, 3 et 4		— 3 »
Volume IV. N°s 1-4 . . . . . (reliés ensemble)		— 12 »
Volume V. N°s 1-4		— 15 »
Volume VI. N°s 1-4		— 12 »
Volume VII. N°s 1-3		— 12 »
Volume VII. N° 4		— 3 »
Volume VIII. N°s 1-4 . . . . . (reliés ensemble)		— 12 »
Volume IX. N°s 1-4		— 15 »
Volume X. N°s 1-4		— 15 »
Volume XI. N°s 1-3		— 15 »
Volume XII. N°s 1-4		— 15 »
Volume XIII. N°s 1-4		— 15 »
Volume XIV. N°s 1-4		— 15 »
Volume XV. N°s 1-3		— 15 »
Volume XVI. N°s 1-4		— 15 »

PUBLICATIONS

DE LA

COUR PERMANENTE DE JUSTICE INTERNATIONALE

LA HAYE

(Ces publications peuvent être obtenues par l'intermédiaire de toutes les librairies, ou directement de l'éditeur, la Société d'éditions A. W. Stijthoff, Leyde, Pays-Bas.)

PRIX

Broché
(Tous les prix sont indiqués en florins hollandais.)

<i>Série A.</i>	Recueil des arrêts :	
N° 1.	Affaire du vapeur <i>Wimbledon</i> . . .	Fl. 2 »
<i>Série B.</i>	Recueil des avis consultatifs :	
N° 1.	Avis consultatif relatif à la désignation du délégué ouvrier néerlandais à la troisième session de la Conférence internationale du Travail, donné le 31 juillet 1922	Fl. 0,60
N° 2 et 3.	Avis consultatifs relatifs à la compétence de l'Organisation internationale du Travail pour la réglementation internationale des conditions du travail des personnes employées dans l'agriculture et pour l'examen de propositions tendant à organiser et à développer les moyens de production agricole et l'examen de toutes autres questions de même nature, donnés le 12 août 1922	Fl. 1,20
N° 4.	Avis consultatif concernant les décrets de nationalité promulgués en Tunisie et au Maroc (zone française) le 8 novembre 1921, donné le 7 février 1923.	Fl. 1,20

PUBLICATIONS

de la Cour Permanente de Justice internationale

La Haye

(Suite)

		PRIX	
		<i>Broché</i>	<i>Relié</i>
<i>Série B.</i>			
N° 5.	Avis consultatif concernant le statut de la Carélie orientale, donné le 23 juillet 1923	Fl. 1,20	
N° 6.	Colons allemands en Pologne . .	Fl. 1,80	
N° 7.	Acquisition de la nationalité polonaise	Fl. 1,20	
 <i>Série C.</i>			
Actes et documents relatifs aux arrêts et avis consultatifs donnés par la Cour :			
N° 1.	Première session ordinaire. Documents relatifs aux avis consultatifs n ^{os} 1, 2 et 3	Fl. 17,50	Fl. 20 »
N° 2.	Deuxième session (extraordinaire). Documents relatifs à l'avis consultatif n° 4	Fl. 9,50	Fl. 12 »
 <i>Série D.</i>			
Actes et documents relatifs à l'organisation de la Cour :			
N° 1.	Statut et règlement de la Cour permanente de Justice internationale . . . . . (Publié par l'Institut intermédiaire international.)	Fl. 3 »	Fl. 3,90
N° 2.	Préparation du règlement de la Cour : procès-verbaux, avec annexes, des séances de la session préliminaire de la Cour	Fl. 20 »	Fl. 22,50
N° 3.	Collection des textes gouvernant la compétence de la Cour . . .	Fl. 2,50	Fl. 3,75

(Tous les prix sont indiqués en florins hollandais.)

RÉSUMÉ MENSUEL

DES TRAVAUX DE LA

SOCIÉTÉ DES NATIONS

Le *Résumé mensuel* des travaux de la Société des Nations fournit chaque mois un tableau général de l'activité de la Société des Nations. Il est publié en six éditions : française, anglaise, allemande, espagnole, italienne et tchèque, et est en vente aux prix suivants :

	ABONNEMENT annuel	PRIX du numéro
Belgique	9 fr.	75 cent.
France	9 —	75 —
Suisse	6 —	50 —

Pour les prix dans les autres pays, s'adresser
au Service des Publications, Société des Nations, Genève.

BULLETIN MENSUEL DE STATISTIQUES

Ce bulletin contient les statistiques financières, économiques et sociales de tous les pays dont il est possible d'obtenir des renseignements périodiques. Son but est d'indiquer les fluctuations mensuelles de la situation économique mondiale.

	Argent suisse
Abonnement annuel, 12 numéros	Fr. 18 »
Prix du numéro	— 1,50

Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu

CM 314742

000-314742-00-0